

Rechtbank Den Haag
Zaaknummer: C/09/571932 HA-ZA 19/379
Zittingsdatum: 13 januari 2021

AKTE UITLATING AANVULLENDE PRODUCTIES

inzake:

ROYAL DUTCH SHELL PLC,
Gevestigd te Londen en te 's-Gravenhage,

Gedaagde,

Advocaten: mr. J. de Bie Leuveling Tjeenk,
mr. N.H. van den Biggelaar en mr. D. Horeman

tegen:

1. **VERENIGING MILIEUDEFENSIE EN DE ANDEREN DIE ZIJ
VERTEGENWOORDIGT,**
2. **STICHTING GREENPEACE NEDERLAND,**
3. **LANDELIJKE VERENIGING TOT BEHOUD VAN DE
WADDENZEE,**
4. **STICHTING TER BEVORDERING VAN DE
FOSSIELVRIJBEWEGING,**
5. **STICHTING BOTH ENDS,**
6. **JONGEREN MILIEU ACTIEF,**
7. **STICHTING ACTIONAID**

Eisers,

Advocaten: mr. R.H.J. Cox en mr. D.M.J. Dexters

1 INLEIDING

1. Op 30 december 2020 heeft Milieudefensie c.s. een akte met twee aanvullende producties ingediend (de "**Akte**"). Daarmee reageert Milieudefensie c.s. op de door RDS ingediende Productie RK-37, de notitie van prof. dr. M. Mulder ("**Mulder**") in reactie op de notitie van Peter Erickson ("**Erickson**") die door Milieudefensie c.s. als Productie MD-337 in het geding is gebracht.
2. De producties van Milieudefensie c.s. betreffen een reactie van prof. dr. ir. J. Rotmans ("**Rotmans**") op het Mulder-rapport (Productie MD-338) en een reactie van Erickson op de notitie van Mulder (Productie MD-339).
3. De Akte en de reacties van Rotmans en Erickson zien op het verweer dat RDS heeft gevoerd dat Milieudefensie c.s. de door haar gepretendeerde normschending niet heeft aangetoond, onder meer omdat de gevorderde maatregel niet effectief zal zijn aangezien andere bedrijven zullen instappen om in plaats van Shell aan de vraag naar olie en gas te voldoen.¹ Nu Milieudefensie c.s. de eiseres in dit geding is, moet zij stellen en bewijzen dat de norm die zij aan de vorderingen ten grondslag stelt, is overtreden. Zoals Milieudefensie c.s. het zelf formuleert, houdt dit in dat zij onder meer moet aantonen dat RDS "*doeltreffende mitigatie- en voorzorgsmaatregelen*" kan treffen "*zonder het onmogelijke te moeten doen*".² Milieudefensie c.s. heeft echter alleen kritiek op het onderzoek van Mulder geleverd zonder zelf een basis aan te dragen die aantoont dat de gevorderde maatregel daadwerkelijk effectief zal zijn.
4. Bij de toetsing of de gevorderde maatregelen doeltreffend zijn, is het – anders dan Milieudefensie c.s. doet voorkomen³ – niet relevant of deze leiden tot het reduceren van de CO₂-emissies van de Shell groep, maar of deze leiden tot een vermindering van de mondiale CO₂-emissies en zo bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering. Het antwoord op deze vraag luidt ontkennend. Uit het rapport en de notitie van Mulder volgt immers dat andere partijen de productie van Shell zullen overnemen op het moment dat Shell haar activiteiten (gedeeltelijk) zou moeten beëindigen. Hierdoor zal de mondiale productie van olie en gas en dus ook de daaraan verbonden CO₂-

---

¹ CvA, nummer 525 en pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, par. 3.3.

² Pleitnotitie Milieudefensie c.s. deel 1, nummer 23.

³ In nummer 4 van de Akte stelt Milieudefensie c.s. dat tussen partijen vast zou staan dat er een causale relatie is tussen het "*het gevorderde en de vermindering van de emissies van de Shell groep*" en dat het standpunt van RDS dat het toewijzen van de vorderingen geen effect heeft op de mondiale uitstoot van CO₂ een "*(tweedelijns) causaliteitsverweer*" is.

emissies ongewijzigd blijven. Omdat de door Milieudefensie c.s. gevorderde maatregelen niet doeltreffend zijn, heeft zij onvoldoende belang bij toewijzing van haar vorderingen zodat Milieudefensie c.s. niet-ontvankelijk in haar vorderingen moet worden verklaard.⁴ Bovendien geldt dat de vorderingen niet kunnen worden toegewezen omdat in het licht van de Kelderluikfactoren geen sprake is van onrechtmatig handelen van RDS. Immers, toewijzing van de gevorderde maatregelen zal niet doeltreffend zijn, terwijl toewijzing van de vorderingen onevenredig zwaar de belangen van RDS zou raken.⁵

2 KRITIEK ROTMANS

2.1 Onderzoek Mulder is op juiste wijze tot stand gekomen

5. Rotmans levert in Productie MD-338 allereerst kritiek op de wijze waarop het onderzoek van Mulder tot stand is gekomen. Het onderzoek van Mulder zou "statisch" zijn en hij zou in zijn onderzoek ten onrechte geen rekening hebben gehouden met de "turbulente en complexe dynamiek van de energietransitie".⁶ Mulder zou zich daarnaast alleen hebben gebaseerd op de marktdynamiek van decennia geleden die onvergelijkbaar is met de "huidige markt- en systeemdynamiek".⁷ Verder zou het onderzoek van Mulder "wetenschappelijk invalide" zijn, omdat het geen zogenoemde *peer reviewed* studie betreft en Mulder een econoom en geen energietransitiedeskundige zou zijn.⁸ Deze kritiek van Rotmans is onjuist en onvoldoende onderbouwd.
6. Ten eerste geldt dat Mulder in zijn onderzoek wel degelijk rekening heeft gehouden met de verschillende factoren die de markt beïnvloeden. Mulder heeft zijn onderzoek verricht vanuit het micro-economische perspectief. Daarmee wordt geanalyseerd hoe consumenten en bedrijven door hun gedragingen in het economische verkeer vraag en aanbod beïnvloeden, hoe hierdoor prijzen op de markt tot stand komen en hoe deze prijzen op hun beurt weer vraag en aanbod beïnvloeden.⁹ In een dergelijke analyse van hoe prijzen – bijvoorbeeld van olie en gas – tot stand komen wordt expliciet ook de invloed van allerlei factoren achter die prijsbewegingen betrokken. Bedrijven, consumenten en markten opereren immers niet in een vacuüm maar in een omgeving die steeds aan verandering onderhevig is. Technologische ontwikkelingen, ontwikkelingen in de vraag van

---

⁴ CVA, nummers 555-558.

⁵ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vordering, nummers 16 en 98-100.

⁶ Productie MD-338, p. 1 en Akte, nummer 10.

⁷ Productie MD-338, p. 2 en Akte, nummer 11.

⁸ Productie MD-338, p. 1.

⁹ Zie bijvoorbeeld: nl.wikibooks.org/wiki/Economie/Micro-economie.

consumenten naar andere producten, wijzigingen in overheidsbeleid en concurrentie tussen landen en bedrijven om schaarse voorraden en grondstoffen zijn van alle tijden. Aangezien de marktprijs een resultante is van dergelijke ontwikkelingen komt al deze dynamiek tot uiting in marktprijzen.

7. Hetzelfde geldt voor de verschillende factoren die Rotmans in zijn kritiek noemt ("*marktdynamiek, geopolitieke krachten, klimaatbeleid, technologische ontwikkelingen, maatschappelijke druk en consumentengedrag*").¹⁰ Al deze factoren beïnvloeden de olie- en gasprijzen en de complexiteit van de "*markt- en systeemdynamiek*" is dan ook verdisconteerd in de olie- en gasprijzen. Door (onder meer) de olie- en gasprijzen te analyseren heeft Mulder dan ook expliciet rekening gehouden met deze "*complexe dynamiek*" en de verschillende factoren die Rotmans in zijn kritiek noemt.¹¹ De kritiek van Rotmans dat het onderzoek van Mulder "*statisch*" zou zijn en geen rekening zou houden met "*de complexe dynamiek*" is dus onjuist.¹²
8. Ten tweede miskent Rotmans dat Mulder in zijn onderzoek rekening houdt met de meest recente ontwikkelingen in de markt en maatschappij. Zijn onderzoek is immers gebaseerd op de meest recente gegevens die onder meer zien op de prijs en productie van olie en gas en de vergunningen die voor die productie zijn uitgegeven in een groot aantal landen in verschillende delen van de wereld. De meest recente ontwikkelingen (waaronder de invloed van de energietransitie) zijn dan ook meegenomen in het onderzoek van Mulder.
9. Bovendien is het onjuist dat de olie- en gasmarkten op dit moment veel instabieler en volatieler zijn dan in het verleden. In de afgelopen decennia vonden onder meer fluctuaties in de olievraag plaats, was sprake van verschillende technologische innovaties bij de exploratie en winning van olie en gas en deden zich regelmatig geopolitieke incidenten voor.¹³ Na een

---

¹⁰ Productie MD-338, p. 1.

¹¹ Productie MD-338, p. 1.

¹² Overigens geldt dat als het onderzoek van Mulder "*statisch*" zou zijn, dit ook geldt voor het onderzoek van Erickson. Dat onderzoek is namelijk gebaseerd op dezelfde micro-economische methode die Mulder in zijn onderzoek heeft gehanteerd. Zie bijvoorbeeld het artikel in Productie MD-313 waarin hij schrijft (pagina 32): "*we first apply a simply microeconomic model that estimates changes in oil consumption as a function of the change in production in integrated global oil market, following a common elasticity-based approach.*"

¹³ Zie voor voorbeelden van historische turbulente incidenten in de oliemarkten bijvoorbeeld: synergenog.com/2020/05/03/top-6-events-that-impacted-global-oil-prices/; [/en.wikipedia.org/wiki/Chronology_of_world_oil_market_events](https://en.wikipedia.org/wiki/Chronology_of_world_oil_market_events); www.oilandgasiq.com/strategy-management-and-information/articles/history-oil-prices en oilprice.com/Energy/General/The-Complete-History-Of-Oil-Markets.html.

periode van een hoge olieprijs, ongeveer tien jaar geleden, bevindt de olieprijs (waarin – zoals hiervoor aangegeven – alle ontwikkelingen tot uiting komen) zich sinds een paar jaar juist in rustiger vaarwater.¹⁴ Ook de gas- en elektriciteitsprijzen liggen op dit moment in de buurt van hun langjarige gemiddelden.¹⁵ Ook gelet daarop is het niet aannemelijk dat de olie- en gasprijzen zich in de (nabije) toekomst op een fundamenteel andere wijze zullen ontwikkelen dan dat deze zich in het verleden hebben ontwikkeld. Aangezien de vraag naar energie, waaronder ook olie- en gas, in de toekomst nog zal toenemen,¹⁶ zullen er ook in de toekomst nog bedrijven en landen zijn die geld verdienen met de winning van fossiele energie, zullen consumenten fossiele energie willen consumeren en zullen olie- en gasprijzen reageren op veranderende schaarstesituaties, net zoals dat in de afgelopen eeuw het geval is geweest.

10. Anders dan Rotmans stelt, zijn de voorbeelden waaraan Mulder in zijn onderzoek refereert dan ook bruikbaar om na te gaan hoe de markt zal reageren op een beperking van de mondiale productie. Daarbij moet worden benadrukt dat Mulder deze voorbeelden alleen heeft aangehaald om aan te tonen dat zelfs als veronderstellenderwijs wordt aangenomen dat de productie van Shell bij een beperking niet wordt overgenomen (wat dus niet het geval is¹⁷) dit niet leidt tot een mondiale productiebeperking op langere termijn.
11. Ten derde geldt dat het onjuist is dat het onderzoek van Mulder niet wetenschappelijk valide is omdat het geen *peer review* heeft ondergaan.¹⁸ Een *peer review* is een beoordeling van een publicatie door andere vakgenoten. In een *peer review* wordt slechts beoordeeld of het artikel wetenschappelijk gezien (methodologisch) goed en naar de toepasselijke standaarden is uitgevoerd, en bijvoorbeeld niet of de gehanteerde aannames realistisch zijn. Of een studie al dan niet een *peer review* heeft ondergaan, zegt dan ook niets over de validiteit van de conclusies of de bruikbaarheid daarvan. Zo geldt bijvoorbeeld dat de eerdere publicaties van Erickson

¹⁴ Zie bijvoorbeeld: www.thebalance.com/oil-price-history-3306200.

¹⁵ Zie bijvoorbeeld een overzicht van de historische gasprijzen in de Verenigde Staten van Amerika: www.eia.gov/dnav/ng/hist/rngwhhdm.htm en een overzicht van de historische elektriciteitsprijzen in het Verenigd Koninkrijk: www.ofgem.gov.uk/data-portal/all-charts/policy-area/electricity-wholesale-markets.

¹⁶ Zie CvA, par. 2.2.3.1 en pleitaantekeningen RDS deel I, par. 5.3.1. Zie ook: Productie RK-36, IEA, World Energy Outlook 2020, p. 163, 177 en 187 en fd.nl/economie-politiek/1366994/het-olietijdperk-is-nog-lang-niet-voorbij.

¹⁷ Zie pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 56 en Mulder-rapport, p. 6-7.

¹⁸ Overigens geldt dat Mulder – net als Erickson – zijn onderzoek mede heeft gebaseerd op publicaties die wel een *peer review* hebben ondergaan en de reacties van Rotmans en Erickson op hun beurt evenmin een *peer review* hebben ondergaan.

waarnaar Erickson verwijst weliswaar een peer review hebben ondergaan, maar dat de uitkomsten daarvan niet stroken met de feitelijke situatie op de olie- en gasmarkten. Die eerdere publicaties van Erickson zijn namelijk gebaseerd op niet-plausibele veronderstellingen over een denkbeeldige toekomstige situatie, zoals dat de Verenigde Staten van Amerika volledig zouden stoppen met het verlenen van vergunningen voor het winnen van olie en gas. Daarnaast blijken de resultaten van het onderzoek van Erickson heel gevoelig te zijn voor de aannames over de prijsgevoeligheid van zowel aanbod als vraag (zie de notitie van Mulder (Productie RK-37) waarin hij dit eerder al heeft toegelicht¹⁹).²⁰ De uitkomsten van het onderzoek van Erickson zijn dan ook puur hypothetisch en in dit geval niet relevant, waaronder ook zijn stelling dat een productiebeperking van één vat olie zou leiden tot een consumptiebeperking van 0,2 tot 0,6 vaten olie.²¹

12. Tot slot geldt dat – anders dan Rotmans stelt – Mulder een energie-econoom is die wel degelijk gekwalificeerd is op dit vakgebied.²² Ook om die reden treft het verwijt dat het onderzoek van Mulder "*wetenschappelijk invalide*" zou zijn geen doel.²³

2.2 Milieudefensie c.s. heeft niet aannemelijk gemaakt dat toewijzing leidt tot indirecte effecten die bijdragen aan vermindering consumptie van olie en gas

13. Rotmans betoogt verder "*dat een kleine interventie een enorm effect kan hebben, vanwege elkaar versterkende terugkoppelingen*".²⁴ Als Shell 45% minder olie en gas zou produceren, zou hierdoor niet alleen het directe mondiale verbruik van olie en gas proportioneel dalen maar zouden hiervan

¹⁹ Zie Productie RK-37, par. 5.

²⁰ Zo is in de wetenschappelijke literatuur over het artikel waarnaar Erickson in voetnoot 5 van zijn reactie verwijst het volgende opgemerkt: "*Their calculation is sensitive to supply and demand elasticities that are highly uncertain. They use a single value for demand elasticity and a single value for supply elasticity for each oil price. A range of supply and demand elasticities from previous studies that used the same simple oil market model changes the results by almost by an order of magnitude even under the same effective subsidy rate.*" (Jewell e.a., 'Reply to: Why fossil fuel subsidies matter', *Nature* Vol. 578, 6 February 2020).

Deze opmerking raakt ook aan het artikel van Erickson dat Milieudefensie c.s. als Productie MD-313 heeft overgelegd en waarin Erickson stelt dat een productiebeperking van één vat olie zou leiden tot een consumptiebeperking van 0,2 tot 0,6 vaten olie. In beide artikelen hanteert Erickson namelijk dezelfde (onrealistische) aannames over de prijsgevoeligheid van zowel aanbod als vraag. Dit volgt uit de "*Supplementary information*" die is gepubliceerd bij het artikel Erickson e.a., 'Why fossil fuel producer subsidies matter', *Nature* Vol. 578, 6 February 2020 (het artikel waarnaar Erickson in voetnoot 5 van zijn reactie verwijst).

²¹ Zie ook: pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummers 62-64.

²² Mulder is hoogleraar Regulering van Energiemarkten aan de Rijksuniversiteit Groningen, zie: www.rug.nl/staff/machiel.mulder/.

²³ Productie MD-338, p. 1.

²⁴ Productie MD-338, p. 2.

ook indirecte effecten uitgaan die "*vele malen groter zijn*", aldus Rotmans.²⁵ Deze indirecte effecten zouden het gevolg zijn van precedentwerking op andere oliereuzen en de impact op financiële markten en investeringsfondsen die toewijzing van het gevorderde zou hebben.²⁶ Ook deze stellingen zijn onjuist en onvoldoende onderbouwd.

14. Allereerst geldt dat het mondiale verbruik van olie en gas niet proportioneel zal dalen als het gevorderde wordt toegewezen. Rotmans miskent dat toewijzing van het gevorderde niet (noodzakelijkerwijs) betekent dat Shell haar productie moet verminderen. Ongeveer tweederde van de producten die Shell verkoopt, bestaat namelijk uit producten waarvan de grondstoffen niet door Shell maar door andere partijen uit de grond zijn gehaald.²⁷ Als Shell gedwongen zou worden haar (scope 1, 2 en 3-)emissies te beperken, dan zou zij er ook voor kunnen kiezen om (gedeeltelijk) te stoppen met de verkoop van die producten. De winning van olie en gas om die producten te kunnen produceren zal dan echter niet stoppen. Immers, de producten die Shell in dat geval niet meer zal kopen om door te verkopen, zullen op dat moment door andere partijen worden gekocht en doorverkocht.
15. Bovendien geldt dat als Shell haar productie wel gedeeltelijk moet beëindigen, andere partijen de productie van Shell zullen overnemen, zoals RDS heeft toegelicht tijdens haar pleidooi.²⁸ En zelfs indien dat niet het geval zou zijn, zal het mondiale verbruik van olie en gas niet afnemen aangezien andere partijen geprikkeld zullen zijn om enige terugval te compenseren, bijvoorbeeld door hun productiecapaciteit uit te breiden of de productie van bestaande velden op te voeren.²⁹
16. Daarnaast is het niet aannemelijk dat een "*kleine interventie*" zal leiden tot indirecte effecten die bijdragen aan vermindering van de consumptie van olie en gas en "*waardoor de energietransitie in een versnelling kan komen*".³⁰ Deze stelling van Rotmans is slechts gebaseerd op speculatieve aannames die Rotmans niet heeft onderbouwd. Gelet op hoe de olie- en gasmarkten feitelijk werken (zoals Mulder wel heeft onderzocht) is het niet aannemelijk dat een productiebeperking een dergelijke "*kettingreactie*" teweeg zal brengen, laat staan dat dergelijke effecten het resultaat zullen zijn van een

---

²⁵ Productie MD-338, p. 2. Zie ook Akte, nr. 6.

²⁶ Productie MD-338, p. 2.

²⁷ In 2019 betrof de productie 1.823.000 vaten per dag en de verkopen 6.561.000 vaten per dag. Zie Productie RO-251, RDS, Annual Report 2019, p. 41 (voor productie) en 70 (voor verkopen). Dat veel olie en gas niet door Shell maar door andere partijen uit de grond wordt gehaald, volgt ook uit het Mulder-rapport, zie hoofdstuk 2.

²⁸ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 56.

²⁹ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 57.

³⁰ Akte, nummer 12.

productiebeperking die specifiek is gericht op het verminderen van het beperkte aandeel dat Shell heeft in de mondiale reserves van olie (0,25%) en gas (0,5%).³¹

17. Dat het door Milieudefensie c.s. gevorderde zou leiden tot verschillende indirecte effecten met een grote impact op het verbruik van olie en gas en de energietransitie heeft Milieudefensie c.s. niet onderbouwd. Zoals door RDS is toegelicht bij pleidooi zien de door Milieudefensie c.s. aangehaalde artikelen³² alleen op het effect van het beperken van het aanbod van olie vanuit de overheid voor een gehele markt en niet op het beperken als gevolg van een civiele procedure tussen private partijen van het aanbod van één enkele private partij die slechts een relatief klein aandeel in de mondiale reserves aan olie en gas heeft.³³ De bevindingen uit de door Milieudefensie c.s. aangehaalde onderzoeken laten zich dan ook niet op deze zaak toepassen.
18. Verder geldt dat zelfs als het waar zou zijn dat toewijzing van het gevorderde zou leiden tot de door Rotmans gestelde indirecte effecten, het niet aannemelijk is dat de gehele wereld en dus de gehele olie- en gasmarkt op dezelfde wijze door deze effecten zal worden geraakt. Zoals toegelicht door Mulder in zijn notitie zal toewijzing van het gevorderde in bepaalde delen van de wereld naar alle waarschijnlijkheid niet leiden tot juridische en reputatiesico's voor producenten.³⁴ Die producenten zouden in dat geval hun productie in ieder geval kunnen voortzetten en verhogen waarmee ook de olie- en gasprijzen en dus ook de vraag naar olie en gas gelijk kunnen blijven.
19. Dit alles laat onverlet dat het overigens in juridische zin irrelevant is of toewijzing van het gevorderde leidt tot de vermeende indirecte effecten, in het bijzonder bij de toepassing van de Kelderluikfactoren. Deze mogelijke indirecte effecten op het handelen van andere partijen dan RDS staan immers niet, althans in een te ver verwijderd verband met het handelen van RDS dat Milieudefensie c.s. in deze procedure aan de orde stelt. Zelfs als veronderstellenderwijs zou worden aangenomen dat van dergelijke vermeende indirecte effecten op het handelen van andere partijen en hun CO₂-uitstoot sprake is, dan zullen die indirecte effecten de vermeende gevaarzetting als gevolg van het handelen van RDS niet wegnemen.

---

³¹ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 57 en Mulder-rapport, p. 75.

³² Milieudefensie c.s. verwijst in haar Akte (bijvoorbeeld in nummer 6) (indirect) naar een aantal producties die haar standpunt zouden staven.

³³ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 63.

³⁴ Productie RK-37, par. 8.

Bovendien hebben de gevorderde reductiemaatregelen – zoals RDS onder meer bij pleidooi heeft toegelicht – zeer ingrijpende gevolgen voor RDS en de Shell groep.³⁵ Zulke ingrijpende maatregelen kunnen niet worden gerechtvaardigd op grond van de door Milieudefensie c.s. gestelde indirecte effecten, onder meer inhoudende dat toewijzing van deze maatregelen van invloed zouden kunnen zijn op het handelen van andere partijen dan RDS en in zoverre zouden kunnen bijdragen aan het voorkomen van klimaatverandering. De vermeende indirecte effecten van de door Milieudefensie c.s. verlangde maatregelen kunnen dus niet leiden tot de vaststelling dat op RDS een zorgplicht rust om de verlangde maatregelen te treffen.

3 KRITIEK ERICKSON

3.1 Gedeeltelijke beëindiging activiteiten Shell leidt niet tot hogere prijzen

20. Erickson reageert in Productie MD-339 op de notitie van Mulder in Productie RK-37 (die weer een reactie was op de eerdere notitie van Erickson in Productie MD-337).³⁶ Voordat RDS daarop inhoudelijk ingaat, merkt zij op dat Erickson in zijn reactie niet is ingegaan op alle opmerkingen uit de notitie van Mulder (Productie RK-37). Zo heeft Erickson onweersproken gelaten dat zijn onderzoek (Productie MD-313) waarop hij zich in zijn eerdere reactie (Productie MD-337) beriep alleen ziet op het effect van het beperken van het aanbod van olie vanuit de overheid voor een gehele markt en niet op het beperken van het aanbod van één enkele private partij. Ook is Erickson niet ingegaan op de opmerking van Mulder dat het onderzoek van Erickson slechts theoretisch van aard is en uitgaat van veronderstellingen die niet stroken met de werkelijkheid, bijvoorbeeld de (onrealistische) aanname dat als de prijs van olie toeneemt, het aanbod van olie niet zal toenemen.
21. In zijn reactie beschrijft Erickson allereerst twee situaties waarin een productiebeperking van Shell zou kunnen leiden tot een prijsstijging en daarmee de mondiale productie zouden beperken. Beide situaties gaan in dit geval echter niet op om de volgende redenen.
22. Ten eerste stelt Erickson dat de olie- en gasprijzen bij toewijzing van het gevorderde kunnen stijgen als dit zal leiden tot een hogere risicoperceptie van investeerders en als de productiekosten van de duurste olie- en

---

³⁵ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummers 16 en 98-100.

³⁶ Zie ook Productie RK-37, par. 5 en pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummers 63 en 64.

gasvelden daardoor zullen toenemen.³⁷ Deze stelling gaat niet op. Erickson miskent allereerst dat toewijzing van het gevorderde niet zal leiden tot een hogere risicoperceptie. Zoals RDS tijdens haar pleidooi heeft toegelicht,³⁸ meent Mulder dat wat Erickson hierover heeft gesteld "*in hoge mate speculatie*" is en slechts gebaseerd is op impliciete aannames die hij (of Milieudefensie c.s.) niet heeft onderbouwd.³⁹ En zelfs als toewijzing van het gevorderde zou leiden tot een hogere risicoperceptie en hogere productiekosten, dan is het onaannemelijk dat de risicoperceptie in de gehele wereld gelijk zal zijn en in andere delen van de wereld de productie niet in stand zal worden gehouden (of zelfs zal toenemen). In bepaalde delen van de wereld kan immers tegen lagere kosten worden geproduceerd zoals hierna wordt toegelicht onder nummer 25.

23. Bovendien leiden – zoals RDS heeft toegelicht tijdens haar pleidooi en zoals nu ook wordt onderschreven door Erickson⁴⁰ – hogere productiekosten alleen tot hogere olie- of gasprijzen als de productiekosten van de duurste velden (zoals schalieolievelden) toenemen. Het is echter allerm minst zeker dat (al) deze velden in handen zijn van Shell en niet (ook) van de vele andere olie- en gasproducenten.
24. Ten tweede stelt Erickson dat de olie- en gasprijzen kunnen stijgen als andere partijen de productie van Shell niet volledig zouden kunnen overnemen, bijvoorbeeld omdat landen hun vergunningenbeleid aan zouden passen en minder vergunningen zouden uitgeven. Ook deze stelling is gebaseerd op een onjuiste aanname. Zoals RDS bij pleidooi heeft toegelicht, volgt uit het (feitelijke) onderzoek van Mulder dat zowel landen als bedrijven financieel belang hebben bij exploitatie van olie- en gasreserves en het daarom niet in de lijn der verwachting ligt dat overheden zullen stoppen met het uitgeven van vergunningen voor het winnen van olie en gas of dat bedrijven zullen stoppen met het overnemen van dergelijke vergunningen.⁴¹ Dit is zeker niet aannemelijk nu de vraag naar olie en gas ook de komende jaren nog zal blijven groeien.⁴² Bovendien geldt – zoals al eerder is toegelicht

---

³⁷ Productie MD-339, p. 1.

³⁸ Pleidooi RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 61 onder (c).

³⁹ Productie RK-37, par. 8.

⁴⁰ Productie MD-339, p. 1: "*An injunction forcing Shell to reduce production would increase price if it were to increase risk perceptions in the oil and gas industry, thereby increasing the cost of capital for marginal projects.*" [onderstreping advocaten] "*Marginal projects*" verwijst naar de productie in de velden met de hoogste productiekosten. Deze kosten bepalen de olie- en gasprijzen, zie Productie RK-37, par. 6.

⁴¹ Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 56.

⁴² Zie CvA, par. 2.2.3.1 en pleitaantekeningen RDS deel I, par. 5.3.1. Zie ook: Productie RK-36, IEA, World Energy Outlook 2020, p. 163, 177 en 187 en fd.nl/economie-politiek/1366994/het-olietijdperk-is-nog-lang-niet-voorbij.

– dat zelfs als veronderstellenderwijs wordt aangenomen dat de reserves waar Shell nu over beschikt aan de mondiale markten zouden worden onttrokken, dit geen effect zal hebben op de olie- en gasprijzen en daarmee op het wereldwijde verbruik omdat andere producenten in dit geval hun productiecapaciteit zullen uitbreiden of de productie in bestaande velden zullen opvoeren.⁴³

25. In aanvulling hierop stelt Milieudefensie c.s. nog dat de olie- en gasprijzen bij een productiebeperking van Shell zouden stijgen omdat *"een substantieel deel van de oliebedrijven [...] niet in staat zal zijn om hun productiecapaciteit uit te breiden tegen dezelfde kostprijs als Shell en dus een hogere kostprijs moeten hanteren voor een eventuele uitbreiding van hun productie."*⁴⁴ Zoals volgt uit het Mulder-rapport,⁴⁵ miskent Milieudefensie c.s. echter dat wereldwijd op de olie- en gasmarkt vele honderden andere bedrijven opereren naast de zes private oliebedrijven waar Milieudefensie c.s. op basis van één publicatie naar verwijst.⁴⁶ Vele van de olie- en gasbedrijven kunnen tegen veel lagere kosten olie en gas produceren dan Shell, bijvoorbeeld omdat zij in relatief goedkope olie- en gasvelden actief zijn. Zo kan in het Midden-Oosten olie tegen een prijs van ongeveer 10 dollar per vat uit de grond worden gewonnen, terwijl in de teerzanden van Canada de kosten daarvan het tienvoudige bedragen.⁴⁷ Shell produceert net als veel andere private partijen olie en gas uit velden buiten het Midden-Oosten. De locaties met goedkope olie- en gasvelden (die tevens zeer omvangrijke reserves bevatten) zijn namelijk grotendeels in handen van staatsbedrijven in het Midden-Oosten. Dit betekent dat wanneer Shell (of een ander privaat bedrijf dat in bijvoorbeeld Europa of de VS actief is) haar productie vermindert, producenten in het Midden-Oosten met goedkopere olie- en gas de door Shell achtergelaten ruimte aan de aanbodzijde eenvoudig kunnen overnemen. Het is dan ook onjuist dat als Shell haar productie zou verminderen en andere bedrijven die productie zouden overnemen, de

---

43 Pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 57 en Mulder-rapport, par. 4.6.

44 Akte, nummer 21.

45 Mulder-rapport, p. 6 en 44.

46 Milieudefensie c.s. verwijst naar een publicatie van Rystad Energy waarnaar Erickson in zijn notitie (Productie MD-337) op pagina 3 ook verwees. Anders dan Milieudefensie c.s. doet voorkomen (Akte, nummer 21) verwees professor Mulder (Productie RK-37) dan ook alleen naar deze bron om de stelling van Erickson (en Milieudefensie c.s.) te weerleggen dat Shell tegen lagere kosten zou produceren dan andere bedrijven. Zie ook de notitie van professor Mulder (Productie RK-37), p. 7.

47 Zie: <https://knoema.com/vyronoe/cost-of-oil-production-by-country>

productiekosten en daarmee ook de prijs zou toenemen en de consumptie daardoor zou afnemen.⁴⁸

3.2 Onaannemelijk en niet onderbouwd dat korte termijn productiebeperking leidt tot minder consumptie op langere termijn

26. Erickson betoogt tot slot dat een tijdelijke prijsverhoging van olie en gas als gevolg van een productiebeperking ook op lange termijn ertoe zou leiden dat er minder olie en gas zou worden geconsumeerd. Volgens Erickson zouden consumenten namelijk door prijsstijgingen op de korte termijn hun gedrag ook voor de lange termijn veranderen door bijvoorbeeld een nieuwe auto te kopen of te verhuizen.⁴⁹ Deze stelling is onjuist en niet onderbouwd.
27. Ten eerste geldt dat ook op de korte termijn de olie- en gasprijzen door toewijzing van het gevorderde niet zullen stijgen. Zoals RDS onder meer hiervoor reeds heeft toegelicht,⁵⁰ zullen namelijk andere partijen de productie van RDS overnemen in het geval dat RDS haar productie zou moeten beperken.⁵¹ Daardoor zal de prijs van olie en gas gelijk blijven en treedt dus zowel op de korte als lange termijn geen prijsstijging op.
28. Ten tweede, zelfs als op korte termijn de olie- en gasprijzen zullen stijgen, is het niet aannemelijk dat deze stijging een effect zal hebben op het verbruik van olie en gas op de lange termijn. Erickson (en overigens ook Milieudefensie c.s.) heeft deze stelling niet onderbouwd. Wil een dergelijk langetermijneffect optreden, dan zullen consumenten moeten veronderstellen dat de korte termijn prijsverhoging langdurig is. Anders zullen zij geen investeringen doen in bijvoorbeeld een zuinigere auto of een verhuizing dicht bij het werk aangezien die investeringen alleen rendabel zijn als sprake is van een langetermijnprijsstijging.⁵² Het is dan ook niet

---

⁴⁸ Overigens geldt dat Shell – zoals volgt uit het Mulder-rapport (pagina 6 en hoofdstuk 2) – in vrijwel alle olie- en gaswinningsprojecten optrekt met andere bedrijven en vaak niet de "main operator" van een productielocatie is. Dat impliceert dat deze andere bedrijven waarmee Shell samenwerkt vergelijkbare (en niet hogere) productiekosten hebben.

⁴⁹ Akte, nummer 26.

⁵⁰ Zie ook pleitaantekeningen RDS inhoudelijke beoordeling vorderingen, nummer 56 en Mulder-rapport, p. 6-7.

⁵¹ Zoals toegelicht onder nummer 14 is het bovendien niet zo dat toewijzing van het gevorderde (noodzakelijkerwijs) betekent dat Shell haar productie moet verminderen. Als Shell gedwongen zou worden haar (scope 1, 2 en 3-)emissies te beperken, dan zou zij er ook voor kunnen kiezen om (gedeeltelijk) te stoppen met de doorverkoop van producten waarvan de grondstoffen niet door Shell maar door andere partijen uit de grond zijn gehaald.

⁵² Overigens geldt dat op dit moment ongeveer 80% van de wereldwijde primaire energievoorziening geleverd wordt door fossiele brandstoffen. De energie uit fossiele brandstoffen wordt onder meer gebruikt om stroom op te wekken en in de ijzer-, staal- en kunststofindustrie. Het is dan ook maar zeer de vraag of de mondiale vraag naar olie en gas (direct) zal afnemen als consumenten zullen overstappen naar een zuinigere of elektrische auto. Zie ook pleitaantekeningen RDS deel I, par. 5.3.1.

aannemelijk dat een stijging van olie- en gasprijzen op de korte termijn zal leiden tot minder verbruik van olie en gas op de lange termijn.

4 CONCLUSIE

29. Uit het voorgaande volgt dat de kritiek van Rotmans en Erickson op het onderzoek van Mulder niet opgaat.

Waarvan akte!

loco

A.D. Polkerman

Advocaten

Deze zaak wordt behandeld door mr. J. de Bie Leuveling Tjeenk, mr. N.H. van den Biggelaar en mr. D. Horeman | De Brauw Blackstone Westbroek N.V. | Postbus 75084, 1070 AB Amsterdam | T +31 20 577 1771 | F +31 20 577 1775 | E Jan.deBieLeuvelingTjeenk@debrauw.com, Nicolien.vandenBiggelaar@debrauw.com, Dennis.Horeman@debrauw.com